

ספרים חדשים

במסגרת 'צהר לביקורת ספרים' אנו פותחים בזה תת-מדור לסקירות קצרות על ספרים חדשים, זאת כמובן בנוסף למאמרים שלמים המתפרסמים במדור. המטרה: לעדכן ולעניין את ציבור הקוראים בספרים תורניים חדשים, שיש בהם ערך לציבור בני התורה. הסקירות ייכתבו על ידי חברי המערכת.

חידושי הרא"ה לברכות

חידושי הרא"ה לרבינו אהרן ב"ר יוסף הלוי ז"ל, מסכת ברכות, הוצ' חברת אהבת שלום, ירושלים תש"ס. עורך המהדורה: הרב יוסף הלל.

לא, אין זה ממש ספר חדש. זוהי מהדורה חדשה של פירוש הרא"ה להלכות הרי"ף, שיצא לאור בשנת תרל"ד במאינץ (הלא היא מגנצא) שבאשכנז, בשם 'פקודת הלויים' (במקור בכתב חסר: 'פקדת הלויים'), ע"י הרב שמחה הלוי במברגר, בנו של הרב מוירצבורג רי"ד הלוי במברגר זצ"ל, ומאז נדפס כמה פעמים בדפוסי צילום. במהדורה ההיא מופיעה כותרת משנה נכונה: "פירוש הלכות רב אלפס... לרא"ה", ואילו במהדורה שלפנינו הכותרת מטעה, כאילו המדובר בחידושי הרא"ה לשי"ס, ורק במבוא לספר מתבררים הדברים. הרא"ה, שהיה תלמיד הרמב"ן, חבירו ובר-פלוגתו של הרשב"א, ורבו המובהק של הריטב"א, כתב גם חידושים למסכתות השי"ס וגם פירוש להלכות הרי"ף (כמו שעשה למשל הר"ן אחריו), ולמס' ברכות יש בידינו רק פירושו לרי"ף.

כתב-היד היחיד שהשתמשו בו מהדירינו הוא אותו כתב-יד שלפיו יצא הספר לאור באשכנז: כ"י מינכן (במהדורה האשכנזית: מינכען; במהדורת 'אהבת שלום' הספרדית: מינכין!); רק לא מינכן). המהדירים אומרים שתיקנו מאות טעויות עפ"י כתב-היד, והוסיפו הרבה על

הערות המהדיר הראשון. אגב, את הערות המהדיר הראשון הם מציינים לשבח גדול בהקדמתם, ודבריהם כתובים בענוה שאינה מצויה בין מהדירים. במהדורה שלפנינו נעשתה חלוקה לדיבורים ולפסקאות, החסירה במהדורה הישנה, והיא אכן מרווחת ומאירת עיניים. הפורמט, ואפילו עיצוב הכריכה, דומים למהדורות הרשב"א והר"ן של מוסד הרב קוק. המהדירים מבטיחים הוצאת כל חידושי ופירושי הרא"ה המצויים בידנו "בפרק זמן מועט". אם אכן יצליחו במשימה, ובדיוק הראוי לספרי רבותינו הראשונים - תהיה זו תרומה חשובה מאד לעולם לומדי התורה.

פירוש הרלב"ג לתורה – שמות (א)

חמישה חומשי תורה... עם ביאור רבינו לוי בן גרשום, ספר שמות (פרשיות שמות - יתרו), הוצ' מעליות, מעלה אדומים תש"ס. עורך המהדורה: הרב ברוך ברנר.

לפירושו של הרלב"ג לתורה היתה בדורנו עדנה, אחרי דורות רבים של מצב מוזנח, שגרם לשימוש מצומצם ביותר בפירוש זה ע"י הלומדים. בניגוד לסברה הרווחת, הרלב"ג היה לא רק פרשן מקרא ופילוסוף, אלא גם חכם תלמודי גדול, מגדולי חכמי פרובנס (פרובינצה). הדבר בא לידי ביטוי בחלקים ההלכתיים של פירושו לתורה, שתחילתם מופיעה בכרך שלפנינו, ורבים בהם החידושים והתפיסות המעניינות.

פירוש הרלב"ג לתורה הולך ורואה אור עכשיו בשלוש(!) מהדורות חדשות. מוסד הרב קוק הוציא כבר לאור את ארבעת החומשים הראשונים; במהדורת 'מקראות גדולות - הכתר' של אוניברסיטת בר אילן מוהדר פירוש הרלב"ג מחדש (עד כה: לספר בראשית); והשלישית, הכי נכבדה, היא המהדורה שלפנינו, שרמת דיוקה, בחינתה את הנוסחאות השונים של הפירוש (גם כאלה שיצאו מידי הרלב"ג עצמו, שהוסיף ותיקן בפירושו ויצר למעשה "מהדורא בתרא"), והביאורים שהיא מעניקה לדבריו - עושים אותה להמהדורה של פירוש הרלב"ג, בה' הידיעה. החיסרון היחיד במהדורה מאירת עיניים זו, הוא הקצב האיטי של הופעתה. הכרך הקודם, ספר בראשית, הופיע לפני שבע שנים. יש לנו לקוות שלא יתקיים בכרכים הבאים: "וניתנה לך גם את זאת בעבודה אשר תעבוד עמדי עוד שבע שנים אחרות".

הררי קדם

הררי קדם, כולל חידושים וביאורים הערות ודיוקים עמוקים ומתוקים על סוגיות השי"ס רמב"ם ושו"ע בסוגיות דסדר מועד... חידושי תורתו של הגאון ר' יוסף בער הלוי סאלאוויציק זצ"ל גאב"ד בוסטון, מאת הרב מיכל זלמן שורקין, ירושלים תש"ס.

דברי תורתו של הגאון רי"ד סולובייציק זצ"ל בהלכה, לא זכו לאותו טיפול שזכו לו דבריו במחשבה.

את החשובים שבמאמרי הפילוסופיה הדתית שלו כתב הגרי"ד בעצמו, בעברית או באנגלית, והם נדפסו ותורגמו וחזרו ונדפסו בצורות שונות ומשוכללות, בספרים רבי-תפוצה. לעומת זאת, חידושי הרבים והעצומים ב"לימוד", שנאמרו במשך עשרות בשנים, בשיעורים שהיו נמשכים שעות ארוכות וריתקו אליהם תלמידים צעירים ומבוגרים, בני ישיבה, בעלי בתים, רבנים ותלמידי חכמים מופלגים - לא ראו אור עד היום בצורה מסודרת ומוסמכת, להוציא קבצים מעטים, כגון "שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל" ועוד. על כן מעוררת ענין רב כל הופעה חדשה של דברי תורתו בהלכה של הגדול המיוחד הזה לבית בריסק, הן בחוגים התורניים-הציוניים שאליהם השתייך, והן בחוגים של "עולם הישיבות" הליטאיות, שלא "פירגנו" לו כבוד רב בחייו, אבל הכירו בו כאחד מענקי התורה שבדור.

בהקדמת הספר מספר המחבר, שהוא עצמו חניך הישיבות הליטאיות, שאחד מרבתינו אמר לו פעם, אחר שהתפעל מחידוש שמסר לו בשם הגרי"ד: "הלואי שיקום אחד שילך לשמוע את החידושים של ר' יושה בר ויביא אותם לעולם הישיבות". יתר על כן, אחד הר"מים בישיבות הליטאיות, בעל 'חידושי בתרא', כתב ספרים שלמים שבהם הוא דן בתורתו של 'המסביר', מבלי להזכיר את שמו(!), ורק יודעי חן ידעו שהכוונה לראשי תיבות למפרע: ר' יושה בר סולובייציק מורנו הרב.

הספר שלפנינו מביא חומר משיעורים שונים שנתן הגרי"ד בענייני המועדות (ר"ה, יוה"כ, סוכות, חנוכה ופורים), פעמים בארוכה ופעמים בקצרה. הכותב מציין את דרכו של הרב ללמוד בכל פעם את הסוגיה מחדש, כאילו לא למדה אף פעם. והדברים תמיד מעניינים ומאלפים.

אנו מאחלים לרב הכותב שימשיך להוציא לאור את כל שעמו בכתובים. אגב, שמועה מבוססת אומרת, שהרשימות המסודרות ביותר של שיעורי הגרי"ד, על רוב מסכתות השי"ס(!), מצויות בידי הרב צבי (הרשל) שכטר שליט"א, מחשובי תלמידי הגרי"ד (ובעל 'נפש הרב'). מדוע לא יזכה "עולם התורה" כולו - על כל פלגיו - לדברי תורה אלה?

מלכת שנה

קונטרס מלכת שנה, קצת עיוניים בשולחן ערוך עפ"י מקורותיו הספרותיים סידור הלכותיו ועריכתו, מאת הרב שאול בר אילן, הוצ'י ישיבת ההסדר דימונה, ירושלים תשנ"ט.

הספר שלפנינו, פרי ביכוריו של בוגר ישיבות 'מרכז הרב' ודימונה המלמד כיום בישיבת 'תורת החיים' בנוה דקלים, נושא כותרת משנה מסקרנת. מאימתי לומדים שולחן ערוך עפ"י מקורות ספרותיים וצורת עריכה? אך המעיין בספר ובמבואו ימצא שיש לפניו ספר למדני, הנוטל על עצמו משימה מעניינת: השו"ע ניסח את ההלכות כמעשה פסיפס של לשונות הפוסקים שעליהם סמך. האם מרן השתמש בלשונות הפוסקים רק כחומר גלם לשוני, ובעצם דבריו צריכים להיקרא כמקשה אחת, כספר המפרש את הסוגיה התלמודית ומסיק ממנה את ההלכה? או שמא צריך לקחת בחשבון, כשלומדים שו"ע, שהמחבר צירף וליקט פסקים ממקורות שונים, ולפעמים אין להם יישוב שלם אלא במקומותיהם המקוריים ו"לשיטתם", והשו"ע כתבם זה בצד זה בהסתמכו על כך שהלומד את הדברים בעיון יקדים ללמוד את ה'בית יוסף', ידע את השיטות כהוייתן, ואז יבין כיצד היא המסקנה להלכה בכל פרט ופרט? נסיונו של מחברנו להתמודד עם שאלה כבדת משקל זו - ולהכריע בה לצד השני - מתבסס על שתי סוגיות בלבד, אחת באו"ח ואחת ביו"ד, שאמנם הוא פורש בהן את רוחב היריעה ומדקדק בהן היטב, אך בשביל לבסס תיאוריה אמינה בנושא חשוב זה יש צורך בהרבה דוגמאות נוספות. ואגב, ישנן כבר התייחסויות לענין זה במפרשי השו"ע, שראוי לאוספן (לדוגמא, ראה מ"ב ס"י שיח ס"ק סב).

אנו מאחלים למחבר שימשיך לעסוק בענין שפתח בו במשנה מרץ, כי זהו נושא הראוי בהחלט למחקר מעמיק. [רצוי גם לתקן כמה ליקויים בסידור החיצוני של הספר. למשל: ריבוי הימסגרות אינו מתאים לספר למדני רציני; לפני סוגר ראשון של סוגריים אין משום מה רווח כלל, ועוד].

הישן יתחדש

הישן יתחדש, הגות ומחשבה מזוית מחודשת, ספר זיכרון לאלי, קלודין, אורי וחיים פל ז"ל, עורך: אביגדור ויצמן (ירושלים תשי"ס).

הארץ הזדעזעה בזמנו מהאסון שבו החתן אורי פל ז"ל קיפח את חייו בדרך לחתונתו ביחד עם הוריו ושנים מחבריו, ושוב הוכתה שארית הפליטה בהיהרג האח חיים ז"ל. דומה שאסון

פרטי כה מחריד ויוצא דופן אינו זכור לנו. הכוח להוציא לאור ספר לזכרם שאוב מתעצומות נפש נדירות של בני המשפחה, חברים ותומכים, ומתמימות אמונה, המתגברת ומתעלה על כל התהיות, השאלות והסבל, וממשיכה את חיי התורה והמצוה מכל נקודה שהיא. הספר מכובד ומעניין. חלק ניכר מן המאמרים עוסק בבעיות הספק, הניסיון, צדיק ורע לו, ויש גם מאמרים בנושאים יותר "פשוטים", ואף מאמר הלכתי מאלף (בנושא "לא ילבשי").

[אגב, בשולי אחדים מהמאמרים צוין: שיכתוב מהקלטה. לעניות דעתנו, האופנה הזאת של פירסום שיחות משוכתבות מורידה מערכם של הדברים. מצופה מתלמידי חכמים שיכתבו את דבריהם בעצמם, במיטב הניסוח ובמלוא האחריות].

את חלקו האחרון של הספר, המכתבים, הזכרונות, בר-המצוה של האח הצעיר, אי אפשר לקרוא בלי לבכות. כואב ומטהר.

יש"י